

Interview

Van ongeorganiseerd links tuig tot bekwame onderzoekers: reflecteren op ontwikkelingen binnen de sociologie met Ruud Luijkx

Romy Oomens

Tilburg University

romyoomens@gmail.com

Ruud Luijkx

- Geboren in 1958 te Utrecht
- Propedeuse in 1977, kandidaats in 1978, doctoraal in 1983 in Tilburg
- Gepromoveerd in 1994 aan Tilburg University; promotoren: Jacques Hagens en Wout Ultee
- Sinds 2012 Visiting Professor bij het department Sociology and Social Research in Trento (Italië)

Wie ooit sociologie aan Tilburg University heeft gestudeerd, kent hem vast: Ruud Luijkx. Al meer dan veertig jaar bewandelt hij daar de volle gangen: eerst als student(assistent), maar nu al menig jaar als universitair hoofddocent. In die lange periode is zijn passie voor de sociologie nooit vervlogen, enkel gegroeid. Maar waar kwam die passie aanvankelijk vandaan?

‘Ik had toevallig een aangetrouwd familielid dat ook sociologie deed. Dat vond ik interessant, dus heb ik aan het eind van het gymnasium de keuze gemaakt om ook sociologie te studeren. Mijn interesse voor sociale ongelijkheid, sociale stratificatie en sociale mobiliteit is eigenlijk toen pas echt ontstaan. Dat kwam allemaal vrij ruim aan bod in het programma.’

Ondertussen is het programma volgens Luijkx echter duidelijk veranderd. Volgens hem komen er nu enkele nieuwe onderwerpen aan bod, waaronder duurzaamheid. Dat heeft in Tilburg zelfs geleid tot de ontwikkeling van de opleiding Global Management of Social Issues. Ook gendervraagstukken worden sinds de jaren tachtig meer onder de aandacht gebracht. Toch was het vroegere aanbod veel breder dan het huidige, aldus Luijkx:

‘Als je naar de huidige opleiding kijkt, dan is deze relatief smal met weinig keuze. Eind jaren zeventig waren er nog meer dan tien vakgroepen¹ sociologie in Tilburg. In de loop van de jaren tachtig heb je pas afsplitsingen gekregen van wat in eerste instantie kopstudies heetten, zoals organisatiewetenschappen, personeelwetenschappen en vrijetijdswetenschappen. Toen ik ging studeren in 1976 waren er dus nog meer dan honderd eerstejaars en was er ook een avondopleiding. Nu is alles om allerlei redenen sterk versmald. Dat heeft tot meer scheidingen geleid tussen de verschillende maatschappijwetenschappelijke opleidingen. Zelf denk ik dat het beter was geweest om daar toch meer dwarsverbindingen te laten bestaan. Dat gebeurt nu wel met de minoren, maar het gaat toch allemaal wat moeizamer naar mijn idee.’

Ondanks de veranderingen in het aanbod zijn bepaalde sociologische onderwerpen net zo populair gebleven door de jaren heen. Zo ook de onderwerpen die Luijkx behandelde in zijn proefschrift: sociale mobiliteit en homogamie. Als je het onderzoek naar sociale stratificatie bekijkt, komen deze beide nog continu terug. Een verklaring hiervoor heeft Luijkx wel:

‘Het is belangrijk om goed te kunnen begrijpen wat iemands sociale afkomst is, hoe zich dat vertaalt in zijn of haar eigen positie en hoe dat bijvoorbeeld voor een gedeelte via onderwijs loopt. Zelf heb ik redelijk wat gepubliceerd op dat laatste terrein: waarom volgen mensen bepaalde opleidingen, hoe komt dat? Het heeft ongetwijfeld wat te doen met intelligentie, maar je ziet ook een sterk verband tussen de

¹ Vakgroepen worden tegenwoordig ook wel departementen genoemd.

positie van ouders en het schoolniveau waarop hun kinderen terecht komen.’

Zijn proefschrift wees destijds uit dat onze samenleving opener werd over de jaren heen: de relatie tussen sociale afkomst en sociale positie werd steeds zwakker. Alhoewel we inmiddels weten dat deze verzwakking tot een eind is gekomen (Breen en Müller 2020) was het toen een baanbrekende bevinding. Luijkx leerde echter meer tijdens zijn promotietraject dan alleen inhoudelijke lessen:

‘Mijn grootste les was toch wel dat als je er eenmaal aan begint, dat je door moet zetten. Er komt een grote druk op je, want je moet het op een gegeven moment af hebben. Die druk is nu nog veel groter. Ik ben een van de laatste uit het “oude systeem”: hier kregen mensen als doctorandus al een universitaire positie, en op een gegeven moment promoveerden ze dan. Dat is sinds eind jaren tachtig veranderd met de opkomst van Graduate Schools en expliciete PhD-projecten waar studenten in terecht kwamen. Wanneer men al gepromoveerd is, begint nu eigenlijk pas de academische carrière. Dan moet men op zoek naar een postdocpositie, of een tenure track-positie. Ja, de arbeidsmarkt is echt veranderd in de afgelopen veertig jaar.’

Zelf was Luijkx dus al aan de slag aan de universiteit voor zijn promotie: iets wat nu niet meer mogelijk is. In 1990 kreeg hij een vaste aanstelling bij het departement methoden en technieken in Tilburg. Daar heeft hij tot ongeveer 2000 gewerkt, voordat hij de overstap maakte naar het sociologiedepartement. Een bewust keuze, aldus Luijkx:

‘Ik vond het pure methodenonderwijs wat minder interessant. Heel lang heb ik technieken voor causale analyse gegeven. Dat waren nog van die grootschalige cursussen die over de verschillende programma’s heen werden gegeven². Zelf hield ik echter altijd interesse in inhoudelijke vakken, dus ben ik op een gegeven moment met collega’s van sociologie het vak Theorie en Onderzoek gaan ontwikkelen. Na mijn overstap ben ik dat blijven doen. Ik vind het leuk om les te geven, maar het is nou niet het meest aantrekkelijke om dat voor 350 mensen te doen. Ik vind het leuker om in kleine groepen te werken en studenten daar het vak aan te leren, om vervolgens te zien dat het bij sommigen niet of nauwelijks aanslaat, terwijl anderen het juist heel leuk gaan vinden. Je ziet studenten zo echt ontwikkelen en groeien. Ik denk dat jij daar ook een goed voorbeeld van bent: iemand die op een gegeven moment echt geraakt werd door goed onderzoek. Ja, dat vind ik echt het leukste: het kunnen overdragen van het vak.’

De kleinschaligheid van de opleiding die Luijkx zo waardeert, was tot voor kort echter ook een punt van grote zorg in Tilburg. De instroom van nieuwe studenten

² De programma’s personeelwetenschappen, organisatiewetenschappen, vrijetijdswetenschappen en sociologie.

was relatief klein, onder andere door demografische ontwikkelingen: de aanwas geslaagde vwo'ers in Noord-Brabant kromp. Gezien de meeste instromende studenten uit de regio komen, was deze ontwikkeling funest voor de al kleine universiteit (Van Gelder 2018). Gelukkig verandert dat nu weer: het aantal studenten per jaar is zowel in de bachelor als master weer aan het groeien. Hoe dat precies komt? Luijckx kan er wel redenen voor bedenken:

‘Je ziet de laatste jaren dat sociale wetenschappen toch weer ‘hot’ worden – of dat nou met COVID-19 te maken heeft of andere ontwikkelingen. Maatschappelijke problemen worden op een andere manier benaderd: niet alleen aan de hand van meningen, maar ook aan de hand van onderzoek. Ik denk dat dit een grote rol speelt. Maar het heeft denk ik ook met internationalisering te maken: heb je de mogelijkheid om naar het buitenland te gaan? Ik heb meegewerkt aan de ontwikkeling van onze *Double Degrees*: in Trento, daarna in Barcelona en sinds kort ook in Bamberg. Zulke Double Degrees kunnen zeker een aantrekkingskracht hebben, denk ik.’

Of de toekomst er net zo rooskleurig uitziet, durft Luijckx echter niet met zekerheid te zeggen. Zijn inschatting is dat het aantal studenten wat toe zal nemen of stabiel zal blijven. Dit zal volgens hem echter sterk afhangen van maatschappelijke ontwikkelingen en of aspirant-studenten denken dat het nuttig is om sociologie te studeren. Tot op heden ziet hij in ieder geval geen grote bedreigingen:

‘In de jaren tachtig waren die er wel, met selectieve groei en krimp: dat was een actie van het ministerie om het aantal sociologie-opleidingen te beperken. Ze spraken er toen over of Tilburg samen zou moeten gaan met Nijmegen. Dat is uiteindelijk niet gebeurd, maar sociologie in Leiden is toen wel verdwenen en samengegaan met Rotterdam. Daarna hebben de meeste opleidingen echter juist een sterke boost gekregen, ook door de professionalisering van Graduate Schools, zoals het ICS³. Veertig jaar geleden zijn ze begonnen met die professionalisering, en sinds het begin van deze eeuw is dat geïntensiveerd. Nu is het een opleiding waar mensen denk ik niet meer omheen kunnen.’

Het landelijke publieke debat kan echter al veel langer niet om de sociologie als discipline heen, aldus Luijckx. Alhoewel hij zich zelf nooit intensief in het publieke debat heeft gemengd, merkt hij op dat andere sociologen zoals Abram de Swaan erg zichtbaar werden op een gegeven moment. Waar de Nederlandse Sociologische Vereniging zich eerder nog druk maakte dat de sociologie zich meer van de samenleving zou vervreemden (Duyvendak 2013), blijft Luijckx positief. De belangstelling van buitenaf is voor zijn gevoel redelijk groot, en dat is die altijd al geweest:

³ ICS is de afkorting voor Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology. De sociologiedepartementen van Groningen (RUG), Utrecht (UU), Nijmegen (RU) en Amsterdam (UvA) werken hierin samen.

‘Kranten als de *NRC* en *de Volkskrant* waren erg geïnteresseerd in sociale-ongelijkheidsvraagstukken. Vooral in de jaren zeventig en tachtig, maar ook begin jaren negentig was dat een heel belangrijke kwestie: kun je een kwartje worden als je als dubbeltje geboren bent? Die interesse zag je ook terug in de professionalisering van instituten, zoals het SCP⁴ en het ROA⁵ in Maastricht bijvoorbeeld.’

Toch krijgt Luijkx achteraf gezien de indruk dat de maatschappij zelf niet altijd een positief beeld van sociologen had. Zo geeft hij aan dat hij gelooft dat sommigen op de rechterflanken van het politiek spectrum dachten dat het ‘ongeorganiseerd links tuig’ was. Of dat nu nog steeds zo is? Luijkx denkt van niet, ook al zijn sociologen nog steeds eerder links van aard (Spierings en Peelen 2021):

‘Je ziet daar wel een duidelijke verandering in nu. De politieke gedrevenheid van sociologen was er toen meer dan dat die er momenteel is, denk ik. Nu analyseren we zonder een directe mening te laten horen. Om die dingen uit elkaar te houden, is denk ik ook een gezonde zaak.’

De verbeterde positie van de Nederlandse sociologie op internationaal vlak draagt hier wellicht ook aan bij. Alhoewel onze positie de afgelopen twintig jaar redelijk stabiel is gebleven, is het er namelijk een om trots op te zijn, volgens Luijkx:

‘Sinds de jaren tachtig is de Nederlandse sociologie steeds zichtbaarder geworden. Als je puur naar publicaties kijkt op basis van surveys, zoals ESS⁶ en EVS⁷, dan staat Nederland altijd wel in de top tien. Als je dat relateert aan de bevolkingsomvang, dan staat Nederland vaak zelfs in de top drie. Dit betekent dat het Nederlandse sociologische onderzoek er blijkbaar echt toe doet. Ik zou dan ook zeggen: “Ga zo door!”’

Toch is hij niet enthousiast over alle ontwikkelingen binnen de discipline. Zo merkt hij op dat de sociologie over de tijd heen meer kwantitatief van aard is geworden, iets wat volgens hem te veel is doorgesloten. Gelukkig wordt dat nu goed aangepakt: kwalitatief goed kwalitatief onderzoek is steeds meer zichtbaar op dit moment, aldus Luijkx. De toenemende studiedruk blijft echter een groot probleem onder studenten, denkt hij:

‘De lat wordt veel te hoog gelegd soms. Je ziet de stress onder studenten alsmat toenemen, en dat lijkt me onwenselijk. Dit is dan ook meteen een oproep naar alle opleidingen toe: leg de lat niet al te hoog, begeleid studenten vooral en daag ze uit.

⁴ SCP is de afkorting voor het Sociaal Cultureel Planbureau.

⁵ ROA is de afkorting voor The Research Centre for Education and the Labour Market.

⁶ ESS is de afkorting voor European Social Survey.

⁷ EVS is de afkorting voor European Values Study.

Tegen de studenten zelf zou ik zeggen: probeer er zo relaxed mogelijk in te staan. Ook wat betreft extra dingen doen buiten de studie. Dat is tegenwoordig een soort van verplichting geworden. Studenten zeggen vaak “ik moet dat doen voor mijn CV” en dan denk ik: waarom? Voor een deel is dat natuurlijk omdat er door werkgevers naar gekeken wordt, maar ja. Ik zou daar als student eigenlijk wat relaxter mee omgaan als het kan.’

Zijn ervaring is gelukkig wel dat studenten makkelijk contact zoeken als ze tijdens hun studie ergens tegenaan lopen. De onderlinge relatie tussen sociologiestudenten en docenten is altijd erg laagdrempelig geweest voor zijn gevoel: er wordt weinig afstand geschapen. Volgens Luijkx heeft dat ook te maken met het feit dat het sociologiedepartement in Tilburg nooit stijve, precieze mensen als voorzitter heeft gehad. De sfeer binnen het departement zelf was daarom net zo plezierig:

‘We zijn een redelijk hechte club. Ondertussen ben ik de oudste, sinds Loek Halman weg is, dus je ziet langzaamaan ook steeds meer vervanging natuurlijk: steeds nieuwe mensen. Gelukkig gaat dat eigenlijk altijd goed. De collegialiteit is groot, als er problemen zijn dan worden die gemeenschappelijk opgelost.’

Luijkx hield het echter niet enkel bij zijn Tilburgse collega’s: zijn vele samenwerkingen binnen en buiten de Nederlandse grenzen functioneren als rode draad door zijn publicaties heen. Zo werkte hij gedurende zijn academische carrière veel samen met grote namen als Donald Treiman, Harry Ganzeboom, Thomas DiPrete en Richard Breen. En ondanks zijn vaste aanstelling in Tilburg, betekent het niet dat hij alleen maar in Tilburg heeft gezeten:

‘Ik ben vrij veel weggeweest. Ik zit nu toevallig in Trento, daar kom ik al tien jaar. Dat is alleen maar geïntensiveerd, dus ik ben nu min of meer een permanente *visiting professor*. Ik heb in de loop der tijd ook een aantal andere *research visits* gedaan, bijvoorbeeld in Oxford waar ik nog steeds een *associate member* ben.’

Heel verrassend is dat niet, aangezien de focus van zijn onderzoek altijd al internationaal is geweest. De titel van zijn dissertatie zegt het al: *Comparative loglinear analysis of social mobility and heterogamy*. Luijkx kijkt niet naar individuele ervaringen, maar naar hoe sociale ongelijkheid verschillend is tussen landen. Zulk landenvergelijkend onderzoek is volgens hem essentieel: als je iets wil verklaren, dan zul je variatie moeten hebben. Om dit te bereiken is het noodzakelijk om veel cross-nationale data te verzamelen, dat beschouwt hij dan ook als een belangrijke taak:

‘Sinds 2000 ben ik al betrokken bij EVS. Twee jaar geleden heb ik ook het leider-

schap van Loek Halman overgenomen. Dat zie ik toch wel als een hoogtepunt van mijn carrière. Ik bedoel, in 2008 hebben we de survey in 45 landen gehouden en in 2017 in bijna 40 landen. Dat is eigenlijk ook hetgeen waar ik op dit moment het meeste tijd aan besteed en de komende jaren nog wil besteden.’

Naast de EVS neemt hij ook nog nieuwe datagerelateerde taken op zich: vanaf 2022 voert hij, namens Tilburg University, de Nederlandse versie van de ISSP⁸ uit. Langzamerhand moet Luijkx echter richting zijn pensioen af gaan bouwen: binnenkort wordt hij 65 jaar. Dat betekent dat hij volgend jaar juni al veertig jaar in dienst is bij de Tilburgse universiteit. Of dat een goed teken is? Daar wordt verschillend over gedacht, aldus Luijkx:

‘Het kan een goed teken zijn, maar je kunt ook zeggen: heb je niet voldoende andere kansen gehad? Persoonlijk denk ik echter dat dat juist een van de huidige problemen is, dat mensen te kort in banen zitten. Mensen moeten nu steeds weer opnieuw beginnen, en dat is soms lastig te coördineren.’

Het goede teken? In die veertig jaar heeft Luijkx altijd relatief veel plezier in zijn werk aan de universiteit gehad. Als hij nu voor de keus zou staan om opnieuw een studie te kiezen, denkt hij dan ook dat hij ongeveer dezelfde studierichting op zou gaan. Wat is het dan precies dat de sociologie zo leuk maakt? Sociologie is erg uitdagend, aldus Luijkx:

‘Het is uitdagend, omdat je op een gegeven moment geconfronteerd wordt met onderzoeksvragen, en daar een antwoord op probeert te vinden. Dat heeft mij altijd erg aangetrokken. Ik heb namelijk altijd de behoefte gehad om dingen te verklaren en begrijpen, meer dan dingen te veranderen.’

Literatuur

- Breen, R., en W. Müller (2020) *Education and intergenerational social mobility in Europe and the United States*. Redwood City, CA: Stanford University Press.
- Duyvendak, J.W. (2013) *Red de sociologie van haar maatschappelijke ondergang*. Verkregen op 10 april 2022, <https://www.socialevraagstukken.nl/>
- Gelder, L. van (2018) *Met de student uit de regio komt Tilburg University er niet*. Verkregen op 10 april 2022, <https://universonline.nl/>
- Spierings, N. en A. Peelen (2021) *Rutte 1 - Sociologie 5*. Verkregen op 10 april 2022, <https://www.ru.nl/sociologie/>

⁸ ISSP is de afkorting voor International Social Survey Programme.

Over de auteur

Romy Oomens volgt momenteel de master Politics, Policy and Society in Comparative Perspective. Haar grote passie ligt bij de cultuursociologie. Momenteel schrijft ze haar thesis over de relatie tussen opleidingsniveau en culturele smaak. Al ruim twee jaar werkt ze daarnaast als studentassistent in Tilburg, en vanaf volgend collegejaar zal ze hier met veel plezier de functie juniordocent gaan bekleden.